श्रीशङ्कराचार्यसंस्कृतसर्वकलाशाला, कालटी

संस्कृतव्याकरणविभागः

।। पाठ्यविषयपुस्तिका ।।

व्याकरणम् बि.ए.प्रक्रमः

2020 वत्सरे परिष्कृतः

अध्यापनाध्ययनपरीक्षाणां प्रयोजननिष्ठः सम्प्रदायः

(Outcome Based Teaching Learning and Evaluation – 2020)

SREE SANKARACHARYA UNIVERSITY OF SANSKRIT

Programme Outcomes (POs) for UG Programmes

PO1.Disciplinary knowledge: Demonstrate comprehensive knowledge and understanding of one or more disciplines that form a part of an Under Graduate Programme of studyempathising with the traditionalIndian wisdom.

PO2.Effectivearticulation: Comprehend complex information and texts and express thoughts and ideas effectively in writing and orally; communicate using appropriate media and present information in a lucid and concise manner to different groups; formulate coherent arguments; to plan, execute and report the results of an investigation.

PO3. Analytical reasoning: Evaluate the reliability and relevance of evidence; identify logical flaws in the arguments of others; analyse and synthesise data from a variety of sources, addressing opposing viewpoints; draw valid conclusions and support them with evidence and examples.

PO4.Research-oriented and general critical spirit of inquiry: Develop a sense of inquiry and capability to ask relevant/appropriate questions, problematise, synthesize and articulate; critically evaluate arguments, claims, beliefs, practices, policies and theories on the basis of empirical evidence; identify relevant assumptions;recognize cause-and- -effect relationships, formulate hypotheses and test them,following a scientific approach to knowledge production.

PO5. Multicultural competence:Possess knowledge of the values and beliefs of multiple cultures including one's own and develop a global perspective; effectively engage in a multicultural society and interact tolerantly and respectfully with diverse groups.

PO6. Independent, life-long learning and adaptability: Work independentlywith acquired knowledge and skills and to participate in self-paced learning activities throughout life aimed at personal development and for social well-being;adapt to changing trades and demands of workplace through continuous knowledge and skill development.

The Program special outcomes - PSO

1. Acquire the ability to write and speak in Sanskrit.
2. Understand the Origin and development of Sanskrit Grammar.
3. Understand the methodology of Paniniya Grammar.
4. Get acquired with the Prakriya Grandhas of Paniniya Grammar.
5. Understand the derivations of parts of speech in Sanskrit.
6. Get introduced to the commentarial literature of Sanskrit Grammar.
7. Get general knowledge of Sanskrit Philosophical Systems.
8. Get acquitted with the Prose and Poetry literature in Sanskrit with a view to understand the cultural integration of India.
9. Get introduced to the modern Linguistic Science.
10. Understand the Preservation of Environment.
11. **A**cquire the basic language skills of a minimum of three languages including global language; get sensitized on major contemporary social issues through representative works in these languages; critically respond and effectively articulate the same in writing and speech.

प्रक्रमविशेषप्रयोजनानि

१. संस्कृतशब्दैः लेखन-भाषण-व्यवहारे सामर्थ्यं लभते ।

२. व्याकरणशास्त्रस्य उत्पत्तिविकासौ जानाति ।

३. पाणिनीयप्रविधिं जानाति ।

४. पाणिनीयप्रक्रियाग्रन्थानां परिचयमवाप्नोति ।

५. शब्दविभागानां निष्पत्तिप्रकारान् जानाति ।

६. व्याकरणशास्त्रव्याख्यानपद्धतिं परिचिनोति ।

७. संस्कृतदर्शनानां सामान्यज्ञानं प्राप्नोति ।

८. गद्यपद्यसाहित्यं सामान्यतया अवगच्छति । यस्मिन् भारते नानासंस्कृतयः प्रतिफलन्ति ।

९. आधुनिकभाषाविज्ञानं प्रविशति ।

१०. पर्यावरणरक्षणोपायान् जानाति ।

११. अवरत आङ्गलादीनां तिसृणां भाषाणां प्रयोगे कौशलं लभते । सामाजिकसमस्यानां प्रतिक्रियाविधौ यदुपयुज्येत ।

षाण्मास्यम्	विषयसङ्केतः	विषयनाम		उपलब्धिः	hr.	पुटम्
प्रथमम्	1. UVYM 551	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	मुख्यम्	3	4	8
	2. UVYM 552	मानविकविषयाणां प्रविधिः	परिपूरकम्	3	4	11
	3. UVYM 553	संस्कृतसाहित्येतिहासः	परिपूरकम्	3	4	14
द्वितीयम्	4. UVYS 554	संज्ञापरिभाषम्	मुख्यम्	3	4	17
	5. UVYS 555	सन्धित्रयम्	परिपूरकम्	3	4	19
	6. UVYS 556	शङ्कराचार्यस्य जीवनं दर्शनञ्च	परिपूरकम्	3	4	22
तृतीयम्	7. UVYM 557	सुबन्तम् -1	मुख्यम्	4	5	25
	8. UVYM 558	दर्शनप्रवेशः	परिपूरकम्	4	5	27
	9. UVYM 559	पद्यगद्यसाहित्यम्	परिपूरकम्	4	5	29
चतुर्थम्	10. UVYS 560	सुबन्तम् -2(हलन्तम्)	मुख्यम्	4	5	33
	11. UVYS 561	संगणकशास्त्रपरिचयः	परिपूरकम्	4	5	35
	12. UVYS 562	वृत्तालङ्काररूपकशास्त्राणि	परिपूरकम्	4	5	38
पञ्चमम्	13. UVYM 563	व्याकरणशास्त्रप्रविधिः	मुख्यम्	4	5	41
	14. UVYM 564	भाषाशास्त्रम्	मुख्यम्	4	5	43
	15. UVYM 565	स्त्रीप्रत्ययकारकसमासाः	मुख्यम्	4	5	45
	16. UVYM 566	महाभाष्यम् (1,2 आह्निके)	मुख्यम्	4	5	47
	[17. UVYM/s 567		मुक्तविषयः-1			50
	UVYM/s 568		मुक्तविषयः-2			52
	UVYM/s 569		मुक्तविषयः-3			54
	UVYM /s 570(मुक्तविषयेष्वेकः चेतुं शक्यते)		मुक्तविषयः-4]	3	4	56
	18.	निबन्धसज्जीकरणम्		1	1	
षष्ठम्	19.UVYS 571	पर्यावरणविज्ञानम्	मुख्यम्	4	5	60
	20.UVYS 572	तिङन्तपरिचयः	मुख्यम्	4	5	62
	21.UVYS 573	कृत्तद्धितप्रकरणे	मुख्यम्	4	5	64
	22.UVYS 574	प्रौढमनोरमा	मुख्यम्	4	5	66
	23.UVYS 575	परिभाषेन्दुशेखरः(1-30 परिभाषाः)	मुख्यम्	4	5	68
प्रथमम्(बि.एफ़.ए)	24.UVYM 576	प्रथमिकसंस्कृतम्			4	72
द्वितीयम्(बि.एफ़.ए)	25.UVYS 577	Functional Sanskrit Grammar			4	76

प्रथमं षाण्मास्यम्

1. UVYM 551 अनुप्रयुक्तव्याकरणम्
2. UVYM 552 मानविकविषयाणां प्रविधिः
3. UVYM 553 संस्कृतसाहित्येतिहासः

UVYM 551 अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

<u>प्रयोजनम्</u>

1. प्राथमिकव्याकरणपरिचयः सिध्यति ।
2. रूपमञ्जरीस्थशब्दान् जानाति ।
3. अन्यशब्दानामपि विभक्तिरूपनिष्पादने अपग्रथने च सामर्थ्यं विन्दति ।
4. विभक्तिप्रयोगान् सम्यगवबुध्यते ।
5. वाक्यरचनाकुशलो भवति ।
6. धातुपरिशीलनद्वारा क्रियापदप्रयोगे निष्णातो भवति ।
7. भाषाव्यवहारे सौष्ठवं सम्पादयति ।

<u>विषयविभागः</u>

प्रथमांशः - अक्षरमाला, अजन्तहलन्तशब्दाः, सुबन्तानि, तिङन्तानि, अव्ययम्, विभक्त्यर्थाः, लिङ्गवचनानि, धातुलकारपुरुषाः । बाल, कवि, गुरु, पितृ, लता, नदी, मातृ, तद्, (त्रिषु लिङ्गेषु), अस्मद् (त्रिषु लिङ्गेषु), युष्मद्(त्रिषु लिङ्गेषु) – एतेषां सप्तसु विभक्तिषु रूपाणि । भू धातोः वन्द् धातोश्च दशसु लकारेषु रूपाणि ।

द्वितीयांशः - श्रीरामोदन्तम् – आदितः 30 श्लोकाः ।

तृतीयांशः - अधोनिर्दिष्टसुभाषितानां सामान्यम् अध्ययनम् -

अज्ञानतिमिरान्धस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया । चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ।।1

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः । गुरुस्साक्षात्परं ब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः ।।2

सर्वभाषोद्भवस्थाना संस्कृत्या चैव भूषिता । कथ्यतेऽमृतभाषेति किमतः परमादरः ।।3

न राष्ट्रं राष्ट्रतां याति यद्यसंघटिता जनाः । निदानं राष्ट्रभावस्य सुसंघटितजीवनम् ।।4

शास्त्राण्यधीत्यापि भवन्ति मूर्खाः यस्तु क्रियावान् कुशलः स विद्वान् ।
सुचिन्तितं चौषधमातुराणां न नाममात्रेण करोत्यरोगम् ।।5

मूढ जहीहि धनागमतृष्णां कुरु सद्बुद्धिं मनसि वितृष्णाम् ।
यल्लभसे निजकर्मोपात्तं वित्तं तेन विनोदय चित्तम् ।।6

पुराणमित्येव न साधु सर्वं न चापि काव्यं नवमित्यवद्यम् ।
सन्तः परीक्ष्यान्यतरद् भजन्ते मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः ।।7

एहि ब्रूहि समाधेहि समाश्वसिहि मास्म भैः । आपन्नमिति यो ब्रूयात् तस्य लोको वशंवदः ।।8

उत्साहसंपन्नमदीर्घसूत्रं क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तम् ।

शूरं कृतज्ञं दृढसौहृदं च लक्ष्मीः स्वयं याति निवासहेतोः ।।9

इदमन्धं तमः कृत्स्नं जायेत भुवनत्रयम् । यदि शब्दाह्वयं ज्योतिरासंसारं न दीप्यते ।।10

पद्माकरं दिनकरो विकचीकरोति चन्द्रो विकासयति कैरवचक्रवालम् ।

नाभ्यर्थितो जलधरोपि जलं ददाति सन्तः स्वयं परहिते विहिताभियोगः ।।11

विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।

यशसि चाभिरतिर्व्यसनं श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ।।12

लोभश्चेदगुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातकैः सत्यं चेत्तपसा च किं शुचिमनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ।

सौजन्यं यदि किं बलेन महिमा यद्यस्ति किं मण्डनैःसद्विद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना।।13

छिन्नोऽपि रोहति तरुः क्षीणोऽप्युपचीयते पुनश्चन्द्रः ।

इति विमृशन्तः सन्तः तप्यन्ते न विश्लथेषु लोकेषु।।14

यौवनं धनसम्पत्तिः प्रभुत्वमविवेकिता । एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम् ।।15

प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः प्रारभ्य विघ्नविहताः विरमन्ति मध्याः ।

विघ्नैः पुनःपुनरपि प्रतिहन्यमानाः प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ।।16

केयूराणि न भूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्वला न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालङ्कृता मूर्धजाः ।

वाण्येका समलङ्करोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ।।17

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं विद्या भोगकरी यशस्सुखकरी विद्या गुरूणां गुरुः ।

विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता विद्या राजसु पूज्यते न हि धनं, विद्याविहीनः पशुः ।।18

चतुर्थांशः - सरलसंस्कृतवाक्यानां रचना । संस्कृतगद्यांशानां भाषान्तरीकरणम् । रचनापुस्तकानां साहाय्येन संस्कृतात् आङ्गलभाषायां मातृभाषायाम् च, आङ्गलभाषातः संस्कृते च विवर्तनपरिशीलनम् ।

ग्रन्थाः - 1.रूपचन्द्रिका, 2.शब्दमञ्जरी, 3.बालादर्शः, 4.प्रथमादर्शः (केरल-विश्वविद्यालयात् प्रकाशितः),

5.श्रीरामोदन्तम्, 6.सुभाषितसाहस्री, 7. संस्कृतदीपिका (के. पि. एस्.शास्त्री, श्रीरामकृष्णमठम्, पाला)

अनुसन्धानग्रन्थाः – 1. प्रक्रियाभाष्यम् –जोण् कुन्नप्पिल्ली 2.*Higher Sanskrit Grammar*- M.R. Kale, Motilal Banarsidass, New Delhi

3.संस्कृतभाषा–काणिप्पय्यूर् शङ्करन् नम्बूतिरि,पञ्चाङ्गं प्रेस, कुन्नंकुलम् ।

4.सुभाषितानि- भर्तृहरिः, चौखम्बा संस्कृतसीरीस्, वाराणसी।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	प्राथमिकव्याकरणपरिचयः सिध्यति ।	1	1,2	U	F
2.	रूपमञ्जरीस्थशब्दान् जानाति ।	1	1	U	F
3.	अन्यशब्दानामपि विभक्तिरूपनिष्पादने अपग्रथने च सामर्थ्यं विन्दति ।	1,3	1,5	U, AN	P
4.	विभक्तिप्रयोगान् सम्यगवबुध्यते ।	1	1,3	U,AN	P
5.	वाक्यरचनाकुशलो भवति ।	2	1,3,5	U, A	P
6.	धातुपरिशीलनद्वारा क्रियापदप्रयोगे निष्णातो भवति।	1,2,3	1,3,5	U,AN,A	P
7.	भाषाव्यवहारे सौष्ठवं सम्पादयति ।	2	1,5	U,AN,A	P

UVYM 552 मानविकविषयाणां प्रविधिः

Methodology of Humanities

Course Outcome

1. Know the nature of Humanities.
2. Know the concept of Language, Culture and Identity.
3. Know the concept of Textuality narration and interpretation.
4. Distinguish different schools of Indian Philosophy.
5. Critically analysis concepts of different schools of Indian philosophy.

Course Outline

Module I Understanding the Humanities. Introduction, differences between the Natural, Social and Human sciences. Facts and Interpretations History as Fiction. Study of the Natural world as compared to the subjective study of tastes, values, and belief systems. The question of ideology. To familiarize the important world philosophers like, Socratis (469 – 399 BC) Plato (428 – 347 BC) Aristotle (384 – 322 BC) Immanual Cant (1724 – 1804)

Module II Language culture and Identity, The relation between languages; culture and subjectivity; The question of Agency on language; The social construction of Reality; language in History; language in Relation to class, race, and gender, Language and Colonization.

Module III Narration and Representation, Realty and as representation. Narrative modes of thinking; Narration in Literature, Philosophy and History. Textuality and Reading.

Module IV Indian Philosophy - Origin and development of Indian Philosophical Systems, What is Knowledge, concepts of knowledge in the Indian tradition, Methodologies of the Indian knowledge systems, Indian theories of knowledge.

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	Know the nature of Humanities.	5	7	U	F
2.	Know the concept of Language, Culture and Identity.	5	8	U	C
3.	Know the concept of Textuality narration and interpretation.	4	7	U	C
4.	Distinguish different schools of Indian Philosophy.	5	7	AN	C
5.	Critically analyse the concepts of different schools of Indian philosophy.	5	7	AN	C

UVYM 552 मानविकविषयाणां प्रविधिः

प्रयोजनम्

1. मानविकविषयाणां स्वभावं जानाति
2. भाषां संस्कृतिं प्रत्यभिज्ञां च अवगच्छति
3. आख्यानरीतिं पाठपरतां प्रतिनिधीकरणञ्च अवधारयति
4. भारतीयदर्शनविभागान् , तेषां तत्त्वज्ञानं च लभते

विषयविभागः

प्रथमांशः - मानविकविषयस्य अवधारणम् । प्राकृतिकमानविकविषययोः भेदाः, कार्यम्, कार्यविचारः, इतिहासः, काल्पनिकता । व्यक्तिनिष्ठलोकस्य वस्तुनिष्ठलोकस्य च विचारः, अभिरुचिः, मूल्यम्, विश्वासः,आशयविज्ञानस्य समस्याः ।

द्वितीयांशः - भाषा,संस्कृतिः, प्रत्यभिज्ञा, आत्मबोधः- एतेषां सम्बन्धविचारः। भाषायाः प्रतिनिधिः -एकः प्रश्नः । याथार्थस्य समाजनिर्मितिः। इतिहासे भाषा ।जाति वर्ग वर्ण लिङ्गनिर्णये भाषा । भाषा सार्वलौकिकीकरणं च ।

तृतीयांशः - आख्यानं तथा प्रातिनिधीकरणं च । वास्तविकता तथा प्रतीकः । चिन्तनस्य आख्यानरीतिः । साहित्यिक दार्शनिक तथा ऐतिहासिकपरकम् आख्यानम् । पाठपरता तथा पाठनम् ।

चतुर्थांशः - भारतीयदर्शनम् । भारतीयदर्शनविज्ञानानाम् उद्भवविकासः । किं नाम ज्ञानम्? भारतीयपरम्परायां ज्ञानसङ्कल्पः । भारतीय ज्ञानसम्प्रदायानां रीतिशास्त्राणि ।भारतीयज्ञानविज्ञानतत्वानि ।।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	मानविकविषयाणां स्वभावं जानाति	5	7	U	F
2.	भाषां संस्कृतिं प्रत्यभिज्ञां च अवगच्छति	5	7	U	F
3.	आख्यानरीतिं पाठपरतां प्रतिनिधीकरणञ्च अवधारयति	2,6	7	U,AN	C
4.	भारतीयदर्शनविभागान् जानाति	5	7	U	F
5.	भारतीयदर्शनानां तत्त्वज्ञानं लभते	5	7	U	C

UVYM 553 संस्कृतसाहित्येतिहासः

प्रयोजनम्

१. संस्कृते विद्यमानस्य साहित्यस्य भण्डाकारे प्रवेशं लभते
२. पञ्चमहाकाव्यानां परिचयः सिध्यति
३. दण्डि-बाणभट्टयोः गद्यसाहित्ये प्रवेशो जायते
४. पुराणेतिहासयोः ज्ञानं लभते
५. वेद – वेदाङ्ग – स्मृतिग्रन्थान् अधिकृत्य जानाति
६. वैज्ञानिकक्षेत्रे प्रयुक्तिविज्ञानेन संस्कृतस्य आधुनिकीं संगतिं वेत्ति
७. समकालिककृतीनाम् अनुसन्धानपत्रिकाणां च ज्ञानं जायते

विषयविभागः

प्रथमांशः - वैदिकसाहित्येतिहासः – वेदानां संक्षिप्तचरितं, वेदांगानि, स्मृतिग्रन्थाः, दर्शनसाहित्यस्य इतिहासः (आस्तिकनास्तिकदर्शनानां परिचायनम् ।)

द्वितीयांशः- पौराणिकसाहित्यस्य चरितम्- इतिहासः, पुराणानि, पञ्चमहाकाव्यानि, बाणदण्ड्यादीनां कृतयः, भासकालिदासभवभूत्यादीनां नाटकानि, श्रीशंकरभर्तृहर्यादीनां साहित्यकृतयः

तृतीयांशः - संस्कृते वैज्ञानिकसाहित्यस्य इतिहासः (संस्कृते विद्यमानानि अर्थशास्त्र- औषधशास्त्र-व्योमशास्त्र-गणितशास्त्र-संगीतशास्त्र-नाट्यशास्त्रादीन्यधिकृत्य)

चतुर्थांशः - संस्कृते आनुकालिकानां पत्रिकाणां परिचयः

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	संस्कृते विद्यमानस्य साहित्यस्य भण्डाकारे प्रवेशं लभते	1	8	U	F
2.	पञ्चमहाकाव्यानां परिचयः सिध्यति	1	8	U	F
3.	दण्डि-बाणभट्टयोः गद्यसाहित्ये प्रवेशो जायते	1	8	U	F
4.	पुराणेतिहासयोः ज्ञानं लभते	1	8	U	F
5.	वेद – वेदाङ्ग – स्मृतिग्रन्थान् अधिकृत्य जानाति	1	8	U	F
6.	वैज्ञानिकक्षेत्रे प्रयुक्तिविज्ञानेन संस्कृतस्य आधुनिकीं संगतिं वेत्ति	5	8	U	F
7.	समकालिककृतीनाम् अनुसन्धानपत्रिकाणां च ज्ञानं जायते	1,4,6	8	U	F

बि.ए. द्वितीयं षाण्मास्यम्

4.UVYS 554 संज्ञापरिभाषम्

5.UVYS 555 सन्धित्रयम्

6.UVYS 556 शङ्कराचार्यस्य जीवनं दर्शनञ्च

UVYS 554 संज्ञापरिभाषम्

प्रयोजनम्

1. व्याकरणशास्त्रस्य उत्पत्तिविकासौ जानाति
2. पाणिनीयव्याकरणे माहेश्वरसूत्राणां प्राधान्यमवगच्छति
3. व्याकरणशास्त्रीयाः संज्ञाः जानाति ।
4. शास्त्रप्रवेशः सरलः जायते ।
5. शास्त्रप्रवृत्तिनियमाः अवबुध्यन्ते ।
6. परिभाषासूत्राणि तेषां प्रयोगं च परिशीलयति ।

विषयविभागः

प्रथमांशः- संज्ञाप्रकरणम् । माहेश्वरसूत्राणि, हलन्त्यम् इति आरभ्य नाज्झलौ इति सूत्रपर्यन्तम् ।

द्वितीयांशः- संज्ञाप्रकरणम् । अणुदित्सवर्णस्य चाप्रत्ययः इत्यारभ्य स्वं रूपं शब्दस्याशब्दसंज्ञा इति सूत्रपर्यन्तम् ।

तृतीयांशः – संज्ञाप्रकरणम् । येन विधिस्तदन्तस्य इत्यारभ्य दीर्घं च इति सूत्रपर्यन्तम्।

चतुर्थांशः – परिभाषाप्रकरणम् । इको गुणवृद्धी इत्यारभ्य स्वरितेनाधिकारः इति सूत्रपर्यन्तम्।

ग्रन्थः – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी। अवलोकनीयाः ग्रन्थाः- प्रक्रियासर्वस्वम्, लघुसिद्धान्तकौमुदी, लघुपाणिनीयम्, मध्यसिद्धान्तकौमुदी, काशिकावृत्तिः ।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	व्याकरणशास्त्रस्य उत्पत्तिविकासौ जानाति	1	2	U	F
2.	पाणिनीयव्याकरणे माहेश्वरसूत्राणां प्राधान्यमवगच्छति	1	3	U	F
3.	व्याकरणशास्त्रीयाः संज्ञाः जानाति ।	1	3	U	F
4.	शास्त्रप्रवेशः सरलः जायते ।	1	3	U	P
5.	शास्त्रप्रवृत्तिनियमाः अवबुध्यन्ते ।	1,6	3	U	P
6.	परिभाषासूत्राणि तेषां प्रयोगं च परिशीलयति ।	1	3	U,A	P

UVYS 555 सन्धित्रयम्

प्रयोजनम्

1. सन्धिभेदान् जानाति
2. संहिताज्ञानम्, स्वर-हल्-विसर्गसन्धीनां परिचयश्च सिध्यति
3. सन्धिसूत्राणि, उदाहरणानि च परिशील्यन्ते
4. वाक्यरचनायां सन्धिप्रयोगः कथम् इति अवबुध्यते
5. सन्धिकरणे संन्धिविच्छेदे च निपुणो जायते
6. पाणिनिव्याकरणे प्रावीण्यं लभते

विषयविभागः

प्रथमांशः - अच्सन्धिः – 1. सिद्धान्तकौमुद्याः अधोनिर्दिष्टानि सूत्राणि -

इको यणचि , अनचि च, स्थानिवदादेशोऽनल्विधौ, झलां जश् झशि, अदर्शनं लोपः, संयोगान्तस्य लोपः, अचो रहाभ्यां द्वे, हलो यमां यमि लोपः, एचोऽयवायावः, तस्य लोपः , वान्तो यि प्रत्यये, क्षय्यजय्यौ शक्यार्थे, क्रय्यस्तदर्थे, लोपः शाकल्यस्य, एकः पूर्वपरयोः, आद्गुणः, उरण् रपरः , झरो झरि सवर्णे, वृद्धिरेचि, एत्येधत्यूठ्सु, उपसर्गादृति धातौ, खरवसानयोर्विसर्जनीयः

द्वितीयांशः – अच्सन्धिः - 2. सिद्धान्तकौमुद्याः अधोनिर्दिष्टानि सूत्राणि।

एङि पररूपम् , अचोऽन्त्यादि टि, ओमाङोश्च, झलां जशोऽन्ते, अकः सवर्णे दीर्घः, एङः पदान्तादति, सर्वत्र विभाषा गोः, अवङ्स्फोटायनस्य, इन्द्रे च, प्लुतप्रगृह्या अचि नित्यम्, इकोऽसवर्णे शाकल्यस्य ह्रस्वश्च, ऋत्यकः, ईदूदेद् द्विवचनं प्रगृह्यम् , अदसो मात्, निपात एकाजनाङ्, ओत्, सम्बुद्धौ शाकल्यस्येतावनार्षे, ईदूतौ च सप्तम्यर्थे,

तृतीयांशः – हल्सन्धिः - सिद्धान्तकौमुद्याः अधोनिर्दिष्टानि सूत्राणि -

स्तोः श्चुना श्चुः, शात्, ष्टुना ष्टुः, न पदान्ताट्टोरनाम्, यरोऽनुनासिकेनुनासिको वा, तोर्लि, उदः स्थास्तम्भोः पूर्वस्य, झयो होऽन्यतरस्याम्, शश्छोऽटि, खरि च, मोऽनुस्वारः, नश्चापदान्तस्य झलि, अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः, वा पदान्तस्य, ङ्णोः कुक् टुक् शरि, डः सि धुट्, नश्च, शि तुक्, ङमो ह्रस्वादचि ङमुण्नित्यम्, नश्छव्यप्रशान्, दीर्घात्, पदान्ताद्वा

चतुर्थांशः – विसर्गसन्धिः - सिद्धान्तकौमुद्याः अधोनिर्दिष्टानि सूत्राणि -

विसर्जनीयस्य सः, शर्परे विसर्जनीयः, वा शरि, इणः षः, नमस्पुरसोर्गत्योः, संस्कृतमिति पदस्य निष्पत्तौ विनियुक्तानि सन्धिसूत्राणि, अतः कृकमिकंसकुम्भपात्रकर्णकुशाकर्णीष्वन व्ययस्य, अधश्शिरसी पदे, ससजुषो रुः, अतो रोरप्लुतादप्लुते, हशि च, भोभगोअघोअपूर्वस्य योऽशि, ओतो गार्ग्यस्य, हलि सर्वेषाम्, रोऽसुपि, रो रि, ढ्रलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः, विप्रतिषेधे परं कार्यम्, एतत्तदोः सुलोपोऽकोरनञ्स मासे हलि, सोऽचि लोपे चेत्पादपूरणम् ।।

अवलोकनीयः ग्रन्थः -

सिद्धान्तकौमुदी, भट्टोजिदीक्षितः।

अधिकविज्ञानार्थमवलोकनीयः ग्रन्थः -

प्रक्रियासर्वस्वम्, मेल्पुत्तूर्नारायणभट्टतिरिः।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	सन्धिभेदान् जानाति	1	3	U	F
2.	संहिताज्ञानम्, स्वर-हल्-विसर्गसन्धीनां परिचयश्च सिध्यति	1	3	U	F
3.	सन्धिसूत्राणि, उदाहरणानि च परिशील्यन्ते	1	3	U,A	F
4.	वाक्यरचनायां सन्धिप्रयोगः कथम् इति अवबुध्यते	1	3	U,AN	P
5.	सन्धिकरणे संन्धिविच्छेदे च निपुणो जायते	1	3	U,A	P
6.	पाणिनिव्याकरणे प्रावीण्यं लभते	1	3	U,A	P

UVYS 556 शङ्कराचार्यस्य जीवनं दर्शनञ्च

प्रयोजनम्

1. केरलदार्शनिकेषु श्रीशङ्करस्य स्थानं, प्राचीनदार्शनिकपद्धतिषु शङ्करदर्शनस्य प्रामुख्यञ्च अवगच्छति
2. श्रीशङ्करस्य जीवनमधिकृत्य जानाति प्राचीनसामाजिकव्यवस्थापरिचयः सिध्यति
3. अद्वैतपद्धतिं सम्यगवबुध्यते , अद्वैतपद्धत्याः आनुकालिकप्रसक्तिम् अपग्रश्नाति
4. श्रीशङ्करदर्शने प्रवेशं लभते
5. वेदान्तशास्त्रसिद्धान्तान् परिचिनोति

विषयविभागः

प्रथमांशः - श्रीशङ्करचरितम् - प्रथमपाठादारभ्य दशमपाठपर्यन्तम्।

द्वितीयांशः - श्रीशङ्करचरितम् - एकादशपाठादारभ्य अष्टादशपाठपर्यन्तम्।

तृतीयांशः – श्रीशङ्करविचरितस्य तत्वबोधस्य साधनचतुष्टयविवरणादारभ्य अवस्थात्रयनिरूपणपर्यन्तम्।

चतुर्थांशः – श्रीशङ्करविचरितस्य तत्वबोधस्य पञ्चकोशविवरणादारभ्य कर्मनिरूपणपर्यन्तम्।

पठनग्रन्थाः- श्रीशङ्करचरितम् - डा. गणपतिभट्टः। तत्वबोधः - श्रीशङ्करः।

अधिकविज्ञानार्थम् अवलोकनीयाः ग्रन्थाः -

Dr.K.Kunjunniraja, The Contribution of Kerala to Sanskrit Literature.

Rajarajavarma, Vatakkumkur, Samskrta Sahitya Caritram.

Sankaravijaya of Anandagiri. Sankaradigvijaya of Vidyaranya.

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	केरलदार्शनिकेषु श्रीशङ्करस्य स्थानं, प्राचीनदार्शनिकपद्धतिषु शङ्करदर्शनस्य प्रामुख्यं च अवगच्छति	5	7	U	F
2.	श्रीशङ्करस्य जीवनमधिकृत्य जानाति प्राचीनसामाजिकव्यवस्थापरिचयः सिध्यति	5	7	U	F
3.	अद्वैतपद्धतिं सम्यगवबुध्यते	5	7	U	C
4.	अद्वैतपद्धत्याः आनुकालिकप्रसक्तिम् अपग्रश्नाति	3,5	7	U	F
5.	श्रीशङ्करदर्शने प्रवेशं लभते	5	7	U	C
6.	वेदान्तशास्त्रसिद्धान्तान् परिचिनोति	5	7	U	C

बि.ए.तृतीयं षाण्मास्यम्

7.UVYM 557 सुबन्तम् -1

8.UVYM 558 दर्शनप्रवेशः

9.UVYM 559 पद्यगद्यसाहित्यम्

UVYM 557 सुबन्तम् -1(अजन्तम्)

प्रयोजनम्

1. प्रकृतिं प्रत्ययं तयोः सम्बन्धं च विवेचयति
2. अजन्तपुल्लिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां विजानाति
3. अजन्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां जानाति
4. अजन्तनपुंसकलिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां विजानाति
5. शब्दविभागानवगच्छति
6. अजन्तशब्दानां रूपनिष्पादने कुशलो भवति

विषयविभागः

प्रथमांशः – सिद्धान्तकौमुद्याम् अजन्तपुल्लिङ्गप्रकरणे 'अर्थवदधातुरप्रत्ययः' इत्यारभ्य 'आ कडारादेका संज्ञा' पर्यन्तम् ।

द्वितीयांशः – सिद्धान्तकौमुद्याम् अजन्तपुल्लिङ्गप्रकरणे 'भस्य' इत्यारभ्य 'रायो हलि' पर्ययन्तम् ।

तृतीयांशः – अजन्तस्त्रीलिङ्गप्रकरणं सम्पूर्णम् ।

चतुर्थांशः – अजन्तनपुंसकलिङ्गप्रकरणं सम्पूर्णम् ।

अधिकविज्ञानार्थम् अवलोकनीया ग्रन्थाः –

1. सिद्धान्तकौमुद्या बालमनोरमा व्याख्या।
2. सिद्धान्तकौमुद्या तत्त्वबोधिनी व्याख्या।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	प्रकृतिं प्रत्ययं तयोः सम्बन्धं च विवेचयति	1	5	U	F
2.	अजन्तपुल्लिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां विजानाति	1	5	U,A	F
3.	अजन्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां जानाति	1	5	U,A	F
4.	अजन्तनपुंसकलिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां विजानाति	1	5	U,A	F
5.	शब्दविभागानवगच्छति	1	3,5	U	F
6.	अजन्तशब्दानां रूपनिष्पादने कुशलो भवति	1,6	5	U,A	F

UVYM 558 दर्शनप्रवेशः

प्रयोजनम्

1. भारतीय दर्शनपरम्परायाः प्रमुखसिद्धान्तानां सामान्यपरिचयलब्धिः।
2. प्रकरणग्रन्थानां शैलीपरिचयः।
3. नव्यन्यायाशयानाम् सिद्धिः।
4. शाब्दबोधविषये पूर्वपक्षत्वेन गण्यमानेषु नैयायिकमीमांसकानां सिद्धान्तेषु विशेषपरिचयलब्धिः।
5. आरम्भवादादीनां परिचयेन तुलनात्मकाध्ययनस्य प्राधान्यावगमः।

विषयविभागः

प्रथमांशः - आस्तिकनास्तिकदर्शनानां लघुपरिचयः । दर्शनेषुप्रमाणानां संख्या (चार्वकस्तावदेकं - इति मानमेयोदयोक्तकारिकायाः आशयः), पञ्चविंशतितत्त्वानि । आरम्भवादः, परिणामवादः, संघातवादः, विवर्तवादः, परमाणुकारणवादः, सत्कार्यवादः।

द्वितीयांशः - तर्कसंग्रहे- 'पदार्थोद्देशविभागनिरूपणम्' इत्यतः अनुमाननिरूपणपर्यन्तम् ।

तृतीयांशः - तर्कसंग्रहे - 'उपमाननिरूपणम्' इत्यतः कर्मादिलक्षणनिरूपणपर्यन्तम् ।

चतुर्थांशः - अर्थसंग्रहे – भावनाविचारः,विधिविभागः, अर्थवादसन्दर्भः।

<u>ग्रन्थाः - </u>मानमेयोदयोक्ता 'चार्वकस्तावदेकम्' - इति कारिका

सांख्यकारिकायां 'मूलप्रकृतिरविकृतिः' – इति कारिका

शास्त्रवादावली – प्रोफ. आर्. वासुदेवन् पोट्टी

तर्कसंग्रहः, अर्थसंग्रहः

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	भारतीय दर्शनपरम्परायाः प्रमुखसिद्धान्तानां सामान्यपरिचयलब्धिः।	5	7	U	C
2.	प्रकरणग्रन्थानां शैलीपरिचयः।	4	7	U	C
3.	नव्यन्यायाशयानाम् सिद्धिः।	3	7	U	C
4.	शाब्दबोधविषये पूर्वपक्षत्वेन गण्यमानेषु नैयायिकमीमांसकानां सिद्धान्तेषु विशेषपरिचयलब्धिः।	3,4	7	U,AN	C
5.	आरम्भवादादीनां परिचयेन तुलनात्मकाध्ययनस्य प्राधान्यावगमः।	4	7	U,AN	C

UVYM 559 पद्यगद्यसाहित्यम्

प्रयोजनम्

1. साहित्ये काव्यलक्षणं काव्यभेदांश्च जानाति।
2. महाकाव्यलक्षणमधिगच्छति।
3. केरलीयकाव्यानि परिचिनोति।
4. पञ्चतन्त्रकथाद्वारा गद्यकाव्यपरिचयमवाप्नोति।
5. काव्योक्तान् सारांशान् स्वांशीकरोति।
6. पद्यकाव्यपठने आस्वादने च अभ्यस्तो भवति।
7. स्तोत्रकाव्यपरिचयं प्राप्नोति।

विषयविभागः

प्रथमांशः – गद्यपद्यसाहित्यपरिचयः । केरलीयकाव्यपरिचयः । दण्डिविरचितकाव्यादर्शस्य प्रथमपरिच्छेदे कारिका - 1 .11, कारिकाः - 1.13 आरभ्य 1.39 पर्यन्तम् । भामहविरचितकाव्यालङ्कारे 1.19 आरभ्य 1.30 पर्यन्तं कारिकाः।

द्वितीयांशः – विष्णुशर्मणः पञ्चतन्त्रकथायां 1. मित्रभेदस्य द्वितीयकथा – (शृगालदुन्दुभिकथा – कश्चिच्छृगालः क्षुत्क्षामकण्ठः सजिवकः आह - कथमेदत्। सोऽब्रवीत्।) 2. अपरीक्षितकारकस्य आमुखकथा – (प्रस्तावनकथा – मणिभद्रश्रेष्ठिवृत्तान्तः – अथेदमारभ्यते अपरीक्षितकारकं नाम --- मणिभद्र आह। ते धर्मविकारिणः प्रोचुः)

तृतीयांशः - रघुवंशमहाकाव्ये पञ्चमसर्गे 1- 30 श्लोकानां व्याकरणपरमध्ययनम् ।

चतुर्थांशः - 'भजगोविन्द'स्य 1-15 श्लोकानां व्याकरणपरमध्ययनम् ।

Books for reference :

1. A History of Sanskrit Literature, A.B. Keith, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi, 1993.
2. A Short History of Sanskrit Literature, T.K.,Ramachandra Iyer, R.S. Vadhyar & Sons, Palakkad.
3. A History of Sanskrit Literature, Macdonell A.A, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi, 1990.
4. Indian Kavya Literature (6 Volumes), A.K. Warder, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi, 1972.
5. History of Classical Sanskrit Literature, M. Krishnamachariar, Motilal Banarsidass Publishers, Delhi, 1990.
6. A Short History of Sanskrit Literature, Aggarwal M.R.
7. A Companion to Sanskrit Literature, Banergy S.C.
8. A History of Sanskrit Literature, S.K. De
9. Concise History of Classical Sanskrit Literature, Gopala Iyangar V.A.
10. Survey of Sanskrit Literature, Kunnahan Raja C.
11. Contribution of Kerala to Sanskrit Literature, Dr. K.Kunjunni Raja.
12. Kerala Sahitya Caritram, Ullur.
13. Keraliya Samskrita Sahitya Caritram, Vadakumkur.
14. Samskrita Sahitya Caritram, (Ed) M.S. Menon and Dr. K. Kunjunni Raja, Kerala Sahitya Accademi.

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	साहित्ये काव्यलक्षणं काव्यभेदांश्च जानाति।	1	8	U	F
2.	महाकाव्यलक्षणमधिगच्छति।	1	8	U	F
3.	केरलीयकाव्यानि परिचिनोति।	1	8	U	F
4.	पञ्चतन्त्रकथाद्वारा गद्यकाव्यपरिचयमवाप्नोति।	1	8	U	F
5.	काव्योक्तान् सारांशान् स्वांशीकरोति।	1	8	U	C
6.	पद्यकाव्यपठने आस्वादने च अभ्यस्तो भवति।	1	8	U	C
7.	स्तोत्रकाव्यपरिचयं प्राप्नोति।	1	8	U	F

बि.ए.चतुर्थ षाण्मास्यम्

10. UVYS 560 सुबन्तम् -2(हलन्तम्)
11. UVYS 561 संगणकशास्त्रपरिचयः
12. UVYS 562 वृत्तालङ्काररूपकशास्त्राणि

UVYS 560 सुबन्तम् -2(हलन्तम्)

प्रयोजनम्

1. हलन्तपुल्लिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां विजानाति
2. हलन्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां जानाति
3. हलन्तनपुंसकलिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां विजानाति
4. हलन्तपुंलिङ्गस्त्रीलिङ्गनपुंसकलिङ्गशब्दान् विवेचयति
5. हलन्तशब्दानां रूपनिष्पादने सामर्थ्यं विन्दति
6. प्रकृतिं प्रत्ययं तयोः योगञ्च जानाति

विषयविभागः

प्रथमांशः – सिद्धान्तकौमुद्यां हलन्तपुल्लिङ्गप्रकरणे हो ढः इत्यारभ्य विश्वस्य वसुराटाः पर्यन्तम्।

द्वितीयांशः – सिद्धान्तकौमुद्यां हलन्तपुल्लिङ्गप्रकरणे स्कोः संयोगाद्योरन्त्ये च इत्यारभ्य न मु ने पर्ययन्तम्।

तृतीयांशः – हलन्तस्त्रीलिङ्गप्रकरणसंपूर्णम्।

चतुर्थांशः – हलन्तनपुंसकलिङ्गप्रकरणसंपूर्णम्।

अधिकविज्ञानार्थम् अवलोकनीया ग्रन्थाः –

1. सिद्धान्तकौमुद्या बालमनोरमा व्याख्या।
2. सिद्धान्तकौमुद्या तत्त्वबोधिनी व्याख्या।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	हलन्तपुल्लिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां विजानाति	1	5	U	F
2.	हलन्तस्त्रीलिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां जानाति	1	5	U	F
3.	हलन्तनपुंसकलिङ्गशब्दानां व्याकरणप्रक्रियां विजानाति	1	5	U	F
4.	हलन्तपुंलिङ्गस्त्रीलिङ्गनपुंसकलिङ्गशब्दान् विवेचयति	1	5	AN	F
5.	हलन्तशब्दानां रूपनिष्पादने सामर्थ्यं विन्दति	1	5	A	F
6.	प्रकृतिं प्रत्ययं तयोः योगञ्च जानाति	1	5	U,AN	F

UVYS 561 संगणकशास्त्रपरिचयः

INFORMATICS: VYAKARANA

Course Outcome

1. Understand the concept of IT.
2. Apply the knowledge in IT
3. Analyze social issues in Digital Society.
4. Beware of about the nature of Digital Knowledge.
5. Understand the information initiatives in India.
6. Acquire Practical knowledge in use of software
7. Acquire Comparative knowledge in Vyakarana and Programming.

Course Outline

Module I OVERVIEW OF INFORMATION TECHNOLOGY

Features of the modern personal computer and peripherals, computer networks and Internet, Wireless technology, cellular wireless networks, introduction to mobile phone technology, introduction to ATM purchase of technology, License, Guarantee, Warranty, overview of Operating Systems and major application software.

Module II KNOWLEDGE SKILLS FOR HIGHER EDUCATION

Data, Information and Knowledge, Knowledge management – Internet access methods – Dial-up, DSL, Cable, ISDN, Wi-Fi- Internet as a knowledge repository, academic search techniques, and creating cyber access publishing models. Basic concepts of IPR, Copyrights and patents, plagiarism, introduction to use of IT in teaching and learning, case study of Educational software, Academic services – INFLIBENT, NICNET, BRNET.

Module III SOCIAL INFORMATICS

IT and Society – issues and concerns – digital divide, IT and development, the free software movement, IT Industry: new opportunities and new threats, software piracy, cyber ethics, cyber crime, cyber threats, cyber security, privacy issues, cyber laws, cyber addictions, information overload, Health issues-guidelines for proper usage of computers, Internet and mobile phones. E-wastes and green computing, impact of IT on language and culture - localization issues- Unicode – IT and regional Languages.

Module IV IT APPLICATIONS

E-governance applications at national and state level, IT for national integration, overview of IT application in medicine, healthcare, business, commerce, industry, defense, law, Crime Detection, publishing, communication, resource management, weather forecasting, education, film and media, IT in service of disabled, futuristic IT – Artificial Intelligence, Virtual Reality, Bio-computing.

Module V

Natural languages and computer languages – their differences – natural language processing (NLP) – benefits, Chomsky – T.G. Grammar, brief history of natural language processing, NLP in India, Sanskrit and computer, the meta System, (DPPP, Computer Application's Possibilities of Aṣṭādhyāyi143-148 (DPP) Aṣṭādhyāyias Data Base (120-126) (DPP) Sanskrit Analysis System (SAS) Sanskrit Computational Linguistics.

Module VI

1. Introduction to Indian language tools – programs/
   Packages – advantages and disadvantages – introduction to key boards – inscript and phonetic key
   Boards, fonts etc.
2. Digital sources of Sanskrit Grammar and Linguistics –
   Sanskrit Software Tools and online packages.
3. PaninianPaser (92-107) Sanskrit Software Tools.
4. Break – up words in sentence into input, machine
process and output.

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	Understand the concept of IT.	2	9	U	F
2.	Apply the knowledge in IT	2.6	9	A	F
3.	Analyze social issues in Digital Society.	3	9	AN	F
4.	Beware of about the nature of Digital Knowledge.	4	9	AN	F
5.	Understand the information initiatives in India.	4	9	U	F
6.	Acquire Practical knowledge in use of software	6	9	A	F
7.	Acquire Comparative knowledge in Vyakarana and Programming.	3	9	A	F

UVYS 562 वृत्तालङ्काररूपकशास्त्राणि

प्रयोजनम्

१. काव्यनाटकादीन्यधिकृत्य कश्चन सामान्यपरिचयः जायते

२. काव्यनाटकादीनां प्रयोग-परिशीलनज्ञानलब्धिः

३. कव्यादीनां सम्यगुच्चारणाय तालनिबद्धालापनाय च सिद्धिसौलभ्यम्

४. कतिचिद्वृत्तानि अलङ्कारांश्चविविच्य ज्ञातुं परिशीलनम्

५. गुरुलघुवर्णानां भाद्यष्टगणानां च सामान्यज्ञानलब्धिः

६. नाट्यशास्त्रे तद्गतनाटकादिषु च उपयुक्तानां पारिभाषिकपदानां तेषामर्थग्रहणाय च सामर्थ्यलब्धिः

७. एतान् संकेतान् उपयुज्य स्वयं काव्यादिरचनार्थं वैभवप्राप्तिः

विषयविभागः

प्रथमांशः:- वृत्तालङ्कारयोः सामान्यपरिचयः । वृत्तभेदाः । वर्णवृत्तं, मात्रावृत्तं, समवृत्तम्, अर्धसमवृत्तं, विषमवृत्तं च । पद्यानां वृत्तानि कथं निर्णेतव्यानि इति । लघु-गुरुपरिचयः । लघोः गुरोश्च मात्रानिर्णयः । अलङ्कारभेदाः । शब्दालङ्कारः, अर्थालङ्कारः, उभयालङ्कारः ।

द्वितीयांशः:- गणवृत्तानि – वसन्ततिलकं, वंशस्थम्, इन्द्रवज्रा, उपेन्द्रवज्रा, उपजातिः, मालिनी, स्रग्धरा, मन्दाक्रान्ता,शिखरिणी, शार्दूलविक्रीडितं, वियोगिनी, पुष्पिताग्रा । मात्रावृत्तानि – आर्या, गीतिः, श्लोकः(अनुष्टुप्) ।

तृतीयांशः:- उपमा-उत्प्रेक्षा-रूपक-दृष्टान्त-वक्रोक्ति-अतिशयोक्ति-स्वभावोक्ति-विशेषोक्ति-समासोक्ति-विभावना-श्लेष-अर्थान्तरन्यास-विरोधाभासालङ्काराः ।

चतुर्थांशः :- संस्कृतनाटकानां मौलिकस्वभावः । नाटकानामुत्पत्तिः । रूपकं, वस्तु, नेता, रसः, नान्दिः, भरतवाक्यं, प्रस्तावना, प्रवेशकः, शुद्धविष्कंभकः, मिश्रविष्कंभकः इत्येतेषां लक्षणानि भेदाश्च । जनान्तिकम्, आत्मगतं, स्वागतम्, अर्थप्रकृतिः, संधिः इत्येतेषां संकेतानां लक्षणं परिचयश्च । एतत्सर्वं शाकुन्दलादिवत् प्रथितं किमपि नाटकमाश्रित्य उदाहरणीयम् ।

सहायकग्रन्थाः – १. वृत्तरत्नावलिः – गोमतीदासः । २. कुवलयानन्दः – अप्पय्यदीक्षितः ।

३. नाट्यशास्त्रम् – भरतमुनिः । ४. दशरूपकम् – धनञ्जयः । ५. छन्दश्शास्त्रम् – पिङ्गलः ।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	काव्यनाटकादीन्यधिकृत्य कश्चन सामान्यपरिचयः जायते	1	8	U	F
2.	काव्यनाटकादीनां प्रयोग-परिशीलनज्ञानलब्धिः	1	8	A	F
3.	कव्यादीनां सम्यगुच्चारणाय तालनिबद्धालापनाय च सिद्धिसौलभ्यम्	1	8	A	F
4.	कतिचिद्वृत्तानि अलङ्कारांश्चविविच्य ज्ञातुं परिशीलनम्	1	8	AN	F
5.	गुरुलघुवर्णानां भाद्यष्टगणानां च सामान्यज्ञानलब्धिः	1	8	U	F
6.	नाट्यशास्त्रे तद्गतनाटकादिषु च उपयुक्तानां पारिभाषिकपदानां तेषामर्थग्रहणाय च सामर्थ्यलब्धिः	1	8	AN	F
7.	एतान् संकेतान् उपयुज्य स्वयं काव्यादिरचनार्थं वैभवप्राप्तिः	1	8	A	C

बि.ए.पञ्चमं षाण्मास्यम्

13.UVYM 563 व्याकरणशास्त्रप्रविधिः

14.UVYM 564 भाषाशास्त्रम्

15.UVYM 565 स्त्रीप्रत्ययकारकसमासाः

16.UVYM 566 महाभाष्यम् (1,2 आह्निके)

UVYM 563 व्याकरणशास्त्रप्रविधिः

प्रयोजनानि

1. व्याकरणग्रन्थानां प्रविधीन् जानाति
2. सूत्ररचनाशैलीं वेत्ति
3. इत्वविधानादिकौशलानां परिचयः सिध्यति
4. भाष्यशैलीम् अवगच्छति
5. वार्तिकानां शैलीं प्राधान्यं च जानाति
6. सिद्धान्तकौमुद्याः शैलीं परिचिनोति
7. सिद्धान्तग्रन्थेषु पर्यालोचितानां विषयाणां परिचयः सिध्यति

विषयविभागः

प्रथमांशः - अष्टाध्याय्याः विधानकौशलम्, शैली, षड्विधसूत्राणां सोदाहरणानुशीलनम्,
इत्संज्ञाविधानप्रयोजनानि (तद्धितादिप्रत्ययेषु, आगमेषु, धातूनां विषये)

द्वितीयांशः - भाष्यवार्तिकयोः विधानकौशलम्, शैली ।

तृतीयांशः - सिद्धान्तकौमुदीम् आधारीकृत्य प्रक्रियाग्रन्थानां अनुक्रमणीपरिचयः, विधानकौशलम्, शैली ।

चतुर्थांशः - भूषणसार-परमलघुमञ्जूषयोः अनुक्रमणीपरिचयः, विधानकौशलम्, शैली ।

ग्रन्थाः- अष्टाध्यायी, महाभाष्यम्, वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी, परमलघुमञ्जूषा,
वैयाकरणभूषणसारः

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	व्याकरणग्रन्थानां प्रविधीन् जानाति	1	3	U	F
2.	सूत्ररचनाशैलीं वेत्ति	1	3	U	F
3.	इत्वविधानादिकौशलानां परिचयः सिध्यति	1	3	U	F
4.	भाष्यशैलीम् अवगच्छति	1	6	U	F
5.	वार्तिकानां शैलीं प्राधान्यं च जानाति	1	3	U	F
6.	सिद्धान्तकौमुद्याः शैलीं परिचिनोति	1	4	U	F
7.	सिद्धान्तग्रन्थेषु पर्यालोचितानां विषयाणां परिचयः सिध्यति	1	6	U	F

UVYM 564 भाषाशास्त्रम्

Subject: Linguistics

Outcome

1. To understand generally about what a language is and what is it for.
2. To impart knowledge of the origin and development of language.
3. To impart a general knowledge of various spoken languages of the world and to get an awareness of comparative study of languages.
4. To get an introduction to linguistics and its branches.
5. To know about the main linguists and to understand the current trends in linguistic studies.

Course Outline

Module I – Language

Definition and utility of language. Theories of the origin of language. Dialects and cognates. Language studies in Sanskrit.

Module II – Linguistics

Traditional Grammar – Bhartṛhari and Vākyapadīyam. Comparative Philology-Definition of Linguistics. Nature and scope of Linguistics. Branches of Linguistics. Diachronic and Synchronic study of language.

Module III – Classification of Languages

Morphological and genealogical classification of languages. The Indo-European family of languages. Vedic and classical Sanskrit language. Prākṛt languages and their properties.

Module IV – Modern Linguistics

A general introduction. Ferdinand De Saussure – Langue and parole, Leonard Bloomfield – Structuralism, Noam Chomsky – Generative Grammar – Universal Grammar.

Texts:

- An Introduction to Sanskrit Linguistics – Srimannarayanamurti
- Comparative Philology – T.K. RamachandraAiyar
- Language – Leonard Bloomfield
- Vākyapadīya - Bhartṛhari

Other References:

Encyclopedia of Linguistics

Vākyaghaṭanā – E.V.N. Namboothiri

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	To understand generally about what a language is and what is it for. Understand the concept of language	1	9	U	C
2.	(To impart) Acquire knowledge of the origin and development of language.	1	9	U	F
3.	(To impart) Acquire the general knowledge of various spoken languages of the world and to get an awareness of comparative study of languages.	1	9	U	F
4.	(To get an introduction to) get acquainted with linguistics and its branches.	1	9	U	F
5.	(To know about the) Become familiar with the prominent (main) linguists and (to understand) the current trends in linguistic studies.	1	9	U	F

UVYM 565 स्त्रीप्रत्ययकारकसमासाः

प्रयोजनम्

1. स्त्रीलिंगरूपाणां निर्मितिविनियोगेषु अवगमः ।
2. कारकाणां विभक्तीनां च समान्यावगमः ।
3. विभक्तिप्रयोगक्षमता भवति ।
4. पञ्चविधसमासानां सामान्यपरिचयः, अन्वयकौशलसिद्धिश्च ।
5. प्रक्रियाकौशलसिद्धिः ।

विषयविभागः

प्रथमांशः - लघुसिद्धान्तकौमुद्यां स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम् ।

द्वितीयांशः - लघुसिद्धान्तकौमुद्यां विभक्त्यर्थप्रकरणम् ।

तृतीयांशः - लघुसिद्धान्तकौमुद्यां समासप्रकरणे आदितः तत्पुरुषान्तम् ।

चतुर्थांशः - लघुसिद्धान्तकौमुद्यां समासप्रकरणे द्वन्दबहुव्रीहीसमासौ ।

ग्रन्थः - लघुसिद्धान्तकौमुदी

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	स्त्रीलिंगरूपाणां निर्मितिविनियोगेषु अवगमः ।	1	5	U	F
2.	कारकाणां विभक्तीनां च समान्यावगमः ।	1	5	U	F
3.	विभक्तिप्रयोगक्षमता भवति ।	1	5	A	F
4.	पञ्चविधसमासानां सामान्यपरिचयः, अन्वयकौशलसिद्धिश्च ।	1	5	AN,A	F
5.	प्रक्रियाकौशलसिद्धिः ।	1	5	AN,A	F

UVYM 566 महाभाष्यम् (1,2 आह्निके)

प्रयोजनम्

1. व्याकरणशास्त्रस्य भूमिकां जानाति ।
2. व्याकरणस्य संबन्धचतुष्टयं जानाति ।
3. पाणिनिसूत्राणां व्यख्यानपद्धतिं जानाति ।
4. वाक्यानां व्याख्यां कर्तुं सामर्थ्यमवाप्नोति ।
5. माहेस्वरसूत्रस्थेषुवर्णेषु एकैकेषामपि प्रयोजनमधिकृत्य जानाति ।

विषयविभागः

प्रथमांशः - पस्पशाह्निकस्य पूर्वार्धम् (गौरित्यत्र कः शब्दः – रक्षोहागमलघ्वसन्देहाः प्रयोजनम् – आनुषङ्गिकप्रयोजनानि – शब्दानुशासनं कथम् कर्तव्यम्)

द्वितीयांशः - पस्पशाह्निकस्य उत्तरार्धम् (सिद्धे शब्दार्थसंबन्धे – शब्दस्य ज्ञाने धर्मः आहोस्वित् प्रयोगे – व्याकरणम् इति शब्दस्य कः पदार्थः ?- किमर्थो वर्णानामुपदेशः)

तृतीयांशः - प्रत्याहाराह्निकस्य पूर्वार्धम् (अइउण् , ऋऌक् , एओङ् , ऐऔच्)

चतुर्थांशः - प्रत्याहाराह्निकस्य उत्तरार्धम् (हयवरट्, लण् , ञमङणनम् , झभञ्)

ग्रन्थः - प्रदीपोद्योतसहितं महाभष्यम् ।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	व्याकरणशास्त्रस्य भूमिकां जानाति ।	1	2	U	F
2.	व्याकरणस्य संबन्धचतुष्टयं जानाति ।	1	3	U	F
3.	पाणिनिसूत्राणां व्यख्यानपद्धतिं जानाति ।	1	6	U	F
4.	वाक्यानां व्याख्यां कर्तुं सामर्थ्यमवाप्नोति ।	1	6	AN	F
5.	माहेस्वरसूत्रस्थेषु वर्णेषु एकैकेषामपि प्रयोजनमधिकृत्य जानाति ।	1	3	U	F

मुक्तविषयाः (Open courses)

17. UVYM 567 व्यावहारिकसंस्कृतम्

    UVYM 568 Sanskrit Phonology

    UVYM 569 Sanskrit Linguistic Approach To Music

    UVYM 570 काव्यानां व्याकरणदृष्ट्या साहित्यदृष्ट्या चाध्ययनम्

18. निबन्धसज्जीकरणम् (project work)

UVYM 567 व्यावहारिकसंस्कृतम्

प्रयोजनानि

1. Acquire the skills in speaking Sanskrit.
2. Acquire the skills in writing Sanskrit.
3. To deliver short lectures of Sanskrit Authors.
4. Write stories in Sanskrit.
5. Write letters in Sanskrit.
6. Write essays in Sanskrit.

विषयविभागः

प्रथमांशः – संस्कृतस्वाध्यायप्रथमदीक्षा। वाचिकाभ्यासः।

द्वितीयांशः - संस्कृतस्वाध्यायद्वितीयदीक्षा। लेखनाभ्यासः।

तृतीयांशः - 'संस्कृतसाहित्य का इतिहास' इति ग्रन्थे अधोनिर्दिष्टान् ग्रन्थकारान् आधारीकृत्य भाषणकौशलम्। कालिदासः। अश्वघोषः। भारविः। भट्टिः। कुमारदासः। माघः। कविराजः। श्रीहर्षः। भर्तृहरिः। भासः। शक्तिभद्रः। भोजराजः।

चतुर्थांशः - संस्कृतसाहित्य का इतिहास' इति ग्रन्थे अधोनिर्दिष्टान् विषयान् आधारीकृत्य लेखनकौशलम्। कथा, उपन्यासः, पत्रम् इत्येतेषां रचनाकौशलम्। कथारचना, उपन्यासरचना, पत्ररचना, ग्रन्थरचनाकौशलानि।

ग्रन्थाः - संस्कृतस्वाध्यायप्रथमदीक्षा- राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, नवदेहली। कृत्स्वाध्याय प्रथमदीक्षा- राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, नवदेहली। रूपचन्द्रिका - डा. रामरङ्गशर्मा, भारतीयविद्याप्रकाशन्, वाराणसी। संस्कृतसाहित्य का इतिहास, डा. शशी तिवारी, भारतीयविद्याप्रकाशन्, वाराणसी। संक्षिप्तसंस्कृतसाहित्येतिहासः, आचार्य पृथ्वीपति दुबे, भारतीयविद्याप्रकाशन्, वाराणसी। बृहत्संस्कृतनिबन्धकलिका, शिवप्रसादद्विवेदी, भारतीयविद्याप्रकाशन्, वाराणसी।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	Acquire the skills in speaking Sanskrit.	2	1	A	F
2.	Acquire the skills in writing Sanskrit.	2	1	A	F
3.	(To) Able to deliver short lectures (of) on? Sanskrit Authors.	2	1	A	P
4.	Write stories in Sanskrit.	2	1	A	P
5.	Write letters in Sanskrit.	2	1	A	P

UVYM 568 SANSKRIT PHONOLOGY

Course Outcome

1. Understands the basis of phases and modes of articulations.
2. Get awareness of A. R. Rajarajavarma and Laghupaniniyam.
3. Know combination of vowels in Sanskrit.
4. Apply the Ach (Vowels) Sandhi rules in words and sentences.
5. Analyze Ach Sandhi in words and sentences.
6. Apply the Hal (Consonants) Sandhi rules in words and sentences.
7. Analyze HalSandhi in words and sentences.
8. Understand the formation of words.
9. Know the parts of speech.

Course outline

Module I	Mechanismof Speech and Phonetics
Module II	स्वरसन्धिः ।
Module III	हल्सन्धिः ।
Module IV	व्याकरणशब्दविभागः ।

Text for Reference: ए. आर् राजराजवर्मणः लघुपाणिनीयस्य शिक्षाखण्डेसंज्ञाप्रकरणम्, अच्सन्धिप्रकरणम्, हल्सन्धिप्रकरणम्, शब्दविभागप्रकरणश्च ।

General Reference: भट्टोजिदीक्षितस्य सिद्धान्तकौमुद्यां संज्ञापरिभाषासन्धिप्रकरणानि ।

क्रम संख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	Understands the basis of phases and modes of articulations.	1	3	U	F
2.	Get awareness of A. R. Rajaraja- varma and Laghupaniniyam.	1	4	U	F
3.	Know combination of vowels in Sanskrit.	1	3	U	F
4.	Apply the ach (vowels)sandhi rules in words and sentences.	1	3	A	F
5.	Analyze ach sandhi in words and sentences.	1	3	AN	F
6.	Apply the hal (consonants) sandhi rules in words and sentences.	1	3	A	F
7.	Analyze hal sandhi in words and sentences.	1	3	AN	F
8.	Understand the formation of words.	1	5	U,AN,A	F
9.	Know the parts of speech.	1	3	U	F

UVYM 569 SANSKRIT LINGUISTIC APPROACH TO MUSIC

Course Outcome

1. Understand the Pronunciation of Swaras according to Prathisakhya and Sanskrit Grammar.
2. Understand the places of articulation with examples.
3. Understand the modes of articulation with examples.
4. Understand the rules of Pronunciationaccording to Pāṇiniyaśikśā
5. Differentiate between correct and incorrect articulation.
6. Understand the Combination of Vowels in Sandhi.
7. Understand the Combination of Consonants in Sandhi.
8. Understand the Variations in Visargasandhi.

Course outline

Module I	Theories of Vedic Music Pronunciation of swaras such as Udatta, Anudatta, Swarita according to Prāthiśākhya and Sanskrit Grammar.
Module II	Mechanism of speech Place of articulation and Modes of articulation.
Module III	Sanskrit Phonetics Pronunciationaccording toPāṇiniyaśikśā
Module IV	Euphonic combinations अच्सन्धिः, हल्सन्धिः, विसर्गसन्धिः ।

क्रम संख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र. प्र	प्रक्र.वि. प्र.	धा.श. स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	Understand the Pronunciation of Swaras according to Prathisakhya and Sanskrit Grammar.	1	3	U	F
2.	Understand the places of articulation with examples.	1	3	U	F
3.	Understand the modes of articulation with examples.	1	3	U	F
4.	Understand the rules of Pronunciation according to Pāṇiniyaśikśā	1	3	U	F
5.	Differentiate between correct and incorrect articulation.	1	3	U	F
6.	Understand the Combination of Vowels in Sandhi.	1	3	U	F
7.	Understand the Combination of Consonants in Sandhi.	1	3	U	F
8.	Understand the Variations in Visargasandhi.	1	3	U	F

UVYM 570 काव्यानां व्याकरणदृष्ट्या साहित्यदृष्ट्या चाध्ययनम्

प्रयोजनम्

१. संस्कृतसाहित्ये सामान्यपरिचयः जायते ।
२. संस्कृतव्याकरणे सामान्यपरिचयः जायते ।
३. संस्कृते पदसम्पत्तिम् आर्जयति ।
४. वृत्तालङ्कारयोः सामान्यज्ञानम् लभते ।
५. सुभाषितानां पठनेन धर्मबोधे आचरणे च श्रद्धा भवति ।
६. शब्दसम्पदं विन्दति ।
७. वाक्यरचनाकौशलम् आर्जयति ।

विषयविभागः

प्रथमांशः- संक्षिप्तरामायणम् – बालकाण्डम् । साहित्यशास्त्रीयं पठनम् । वृत्तम्, अलङ्कारः ।

द्वितीयांशः- संक्षिप्तरामायणम् – बालकाण्डम् ।व्याकरणशास्त्रीयं पठनम् । सुबन्तरूपाणि –धातुरूपाणि – सन्धिः समासः च ।

तृतीयांशः - निर्दिष्टानि विंशतिः सुभाषितानि -

१. संसारविषवृक्षस्य द्वे फलेऽमृतोपमे । काव्यामृतरसस्वादः सङ्गमः सज्जनैस्सह ।।
२. न राष्ट्रं राष्ट्रतां याति यद्यसंघटिताः जनाः । निदानं राष्ट्रभावस्य सुसंघटितजीवनम् ।।
३. शास्त्राण्यधीत्यापि भवन्ति मूर्खाः यस्तु क्रियावान् कुशलः स विद्वान् ।
सुचिन्तितं चौषधमातुराणां न नाममात्रेण करोत्यरोगम् ॥
४. मूढ जहीहि धनागमतृष्णाम् कुरु सद्बुद्धिं मनसि वितृष्णाम् ।
यल्लभसे निजकर्मोपात्तं वित्तं तेन विनोदय चित्तम् ॥
५. पुराणमित्येव न साधु सर्वं न चापि काव्यं नवमित्यवद्यम् ।
सन्तः परीक्ष्यान्यतरद्भजन्ते मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः ॥
६. एहि ब्रूहि समाधेहि समाश्वसिहि मा स्म भैः ।
आपन्नमिति यो ब्रूयात् तस्य लोको वशंवदः ॥
७. उत्साहसम्पन्नमदीर्घसूत्रं क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तम् ।
शूरं कृतज्ञं दृढसौहृदं च लक्ष्मीः स्वयं याति निवासहेतोः ॥

८. अक्षराणि परीक्ष्यन्तामम्बराडम्बरेण किम् । शम्भुरम्बरहीनोऽपि सर्वज्ञः किं न जायते ।।

९. प्राक्पादयोः पतति खादति पृष्ठमांसं कर्णे कलं किमपि रौति शनैर्विचित्रम् ।
छिद्रं निरूप्य सहसा प्रविशत्यशङ्कं सर्वं खलस्य चरितं मशकः करोति ॥

१०. दुर्जनः प्रियवादीति नैतद्विश्वासकारणम् । मधु तिष्ठति जिह्वाग्रे हृदि हालाहलं विषम् ।।
एकस्य कर्म संवीक्ष्य करोत्यन्योऽपि गर्हितम् । गतानुगतिको लोको न लोकः पारमार्थिकः॥

११. दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य ।
यो न ददाति न भुङ्क्ते तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥

१२. मृगमीनसज्जनानां तृणजनसन्तोषविहितवृत्तीनाम् ।
लुब्धकधीवरपिशुनाः निष्कारणमेव वैरिणो जगति ॥

१३. इदमन्धतमः कृत्स्नं जायेत भुवनत्रयम् । यदि शब्दाह्वयं ज्योतिरासंसारं न दीप्यते ॥

१४. पद्माकरं दिनकरो विकचाकरोति चन्द्रो विकासयति कैरवचक्रवालम् ।
नाभ्यर्थितो जलधरोऽपि जलं ददाति सन्तः स्वयं परहिते विहिताभियोगाः ॥

१५. विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा सदसि वाक्यपटुता युधि विक्रमः ।
यशसि चाभिरतिर्व्यसनं श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥

१६. लोभश्चेदगुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातकैः
सत्यं चेत्तपसा च किं शुचिमनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ।
सौजन्यं यदि किं बलेन महिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः
सद्विद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥

१७. छिन्नोऽपि रोहति तरुः क्षीणोऽप्युपचीयते पुनश्चन्द्रः ।
इति विमृशन्तः सन्तस्तप्यन्ते न विश्लथेषु लोकेषु ॥

१८. यौवनं धनसम्पत्तिः प्रभुत्वमविवेकिता । एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम् ॥

१९. भवन्ति नम्रास्तरवः फलागमैर्नवाम्बुभिर्दूरविलम्बिनो घनाः ।
अनुद्धताः सत्पुरुषाः समृद्धिभिः स्वभाव एवैष परोपकारिणाम् ॥

चतुर्थांशः - पर्यायज्ञानम् - अमरकोशमाश्रित्य पाठ्यभागे विद्यमानानां शब्दानां पर्यायपठनम् ।

अवलोकनीयः ग्रन्थः - संक्षिप्तरामायणम् ।

अधिकविज्ञानार्थमवलोकनीयः ग्रन्थः - वृत्तरत्नाकरः, कुवलयानन्दः, सिद्धान्तकौमुदी, अमरकोशः ।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	संस्कृतसाहित्ये सामान्यपरिचयः जायते ।	1	8	U	F
2.	संस्कृतव्याकरणे सामान्यपरिचयः जायते ।	1	3	U	F
3.	संस्कृते पदसम्पत्तिम् आर्जयति ।	1,2	1	U	F
4.	वृत्तालङ्कारयोः सामान्यज्ञानम् लभते ।	1	8	U	F
5.	सुभाषितानां पठनेन धर्मबोधे आचरणे च श्रद्धा भवति ।	6	8	U	P
6.	शब्दसम्पदं विन्दति ।	1,2	1	U	F
7.	वाक्यरचनाकौशलम् आर्जयति ।	1,2	1	A	P

बि.ए.षष्ठं षाण्मास्यम्

19.UVYS 571 पर्यावरणविज्ञानम्

20.UVYS 572 तिङन्तपरिचयः

21.UVYS 573 कृत्तद्धितप्रकरणे

22.UVYS 574 प्रौढमनोरमा

23.UVYS 575 परिभाषेन्दुशेखरः(1-30 परिभाषाः)

UVYS 571 पर्यावरणविज्ञानम्

प्रयोजनम्

१ पर्यावरणविषयकं ज्ञानं लब्ध्वा भूसंरक्षणे परिस्थितिपोषणे प्रवर्तते ।

२ पर्यावरणसमस्यां विमृश्य पर्यावरणसमस्यापरिहारं जानाति ।

३ प्रकृतिक्षोभादिना पृथिव्याम् जायमानम् अवस्थाविषयकं ज्ञानं जायते ।

४ पर्यावरणसंरक्षणे पौरधर्मबोधः जायते ।

५ पलास्तिकजलवायुमालिन्यविषये अवबोधः जायते ।

६ प्राचीनाधुनिककालीनयोः पर्यावरनविषयके चिन्तने प्रवर्तते ।

विषयविभागः

प्रथमांश: - परिसरनीतिशतकम् –श्लोक १ तः २० पर्यन्तम् ।

द्वितीयांश: - परिसरनीतिशतकम् - श्लोक २१ तः ४०पर्यन्तम्।

तृतीयांश: - परिसरनीतिशतकम् - श्लोक ४१ तः ६० पर्यन्तम् ।

चतुर्थांश : - परिसरनीतिशतकम् - श्लोक ६१ तः ७५ पर्यन्तम् ।

पाठयपुस्तकम् – परिसरनीतिशतकम् –(Chinmaya Grantha Pushpam -14) MANGESH VENKATESH NADKARNI (Edited by Dr Dileep Kumar Rana) Chinmaya International Foundation Sodh Sansthan Veliyanad Ernakulam 2017

अधिकज्ञानार्थम् उपकारकाः ग्रन्थाः -

1 पुराणेषु निसर्गपरिसरवर्णनम्-कृ.त.पाण्डुरङ्गि (Proceedings of the National Seminar organised during the Sanskrit year celebration2000) दैतवेदान्ताध्ययन संशोधप्रातिष्ठानम् बान्ग्लोर २०००

2 Fundamentals of Ecology –S K Agarwal Ashish Publishing House New Delhi 1992

3 Environmental Awareness in the Sanskrit Literature (Proceedings of the National Seminar)- V N Jha(Editor) CASS University of Pune 1991

4 Environmental Education – A B Saxsena Regional College Education (NCERT) Bhopal 1986

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	पर्यावरणविषयकं ज्ञानं लब्ध्वा भूसंरक्षणे परिस्थितिपोषणे च प्रवर्तते ।	6	10	A	P
2.	पर्यावरणसमस्यां विमृश्य पर्यावरणसमस्यापरिहारं जानाति ।	3,6	10	AN,A	P
3.	प्रकृतिक्षोभादिना पृथिव्याम् जायमानम् अवस्थाविषयकं ज्ञानं जायते ।	6	10	U	F
4.	पर्यावरणसंरक्षणे पौरधर्मबोधः जायते ।	6	10	U	F
5.	पलास्तिकजलवायुमालिन्यविषये अवबोधः जायते ।	6	10	U	P
6.	प्राचीनाधुनिककालीनयोः पर्यावरनविषयके चिन्तने प्रवर्तते ।	6	10	A	P

UVYS 572 तिङन्तपरिचयः

प्रयोजनम्

1. धातून् तिङन्तानां प्रक्रियां च अवगच्छति
2. धातुं प्रत्ययं तयोः संबन्धं च जानाति
3. विविधानां धातूनां प्रत्ययानां च बोधः जायते
4. तिङन्तरूपाणां निष्पादने कुशलः भवति
5. तिङन्तरूपाणां निर्धारणे कुशलः भवति

विषयविभागः

प्रथमांशः - भू धातोः एध् धातोश्च दशसु लकारेषु प्रक्रिया

द्वितीयांश : -अदादिजुहोत्यादिदिवादिगणेषु संख्यया निर्दिष्टानां सूत्राणां पठनम्

अदादिप्रकरणम् – सू २४२३ तः २४४२ पर्यन्तम् (अदिप्रभृतिभ्यः शपः – शीङो रुट्)।
जुहोत्यादिप्रकरणम् - सू २४८९ तः २४९२ पर्यन्तम् (जुहोत्यादिभ्यः श्लुः –भियोऽन्य
तरस्याम्) सू २४९६ तः - २५०० पर्यन्तम् (भृञामित् –लोपो यि) । दिवादिप्रकर-
णम् - सू २५०५ तः २५०७ पर्यन्तम् (दिवादिभ्यः श्यन् –दीङो युडचि क्ङिति)
सू २५११ तः - २५१९ पर्यन्तम् (ज्ञाजनोर्जा – शमामष्टानां दीर्घः श्यनि)

तृतीयांश : - स्वादितुदादिरुधादिगणेषु संख्यया निर्दिष्टानां सूत्राणां पठनम् ।

स्वादिप्रकरणम् - सू २५२३ तः २५२६ पर्यन्तम् (स्वादिभ्यः श्नु – ऋतश्च संयोगादेः)
तुदादिप्रकरणम् – सम्पूर्णम् । रुधादिप्रकरणम् - सम्पूर्णम् ।

चतुर्थांशः - तनादिक्र्यादिचुरादिगणेषु संख्यया निर्दिष्टानां सूत्राणां पठनम् ।

तनादिप्रकरणम् - सम्पूर्णम् । क्र्यादिप्रकरणम् - सू २५५४ तः २५६२ पर्यन्तम् (क्र्यादिभ्यः श्ना – ग्रहो लिटि दीर्घः) । चुरादिप्रकरणम् - सम्पूर्णम् ।

पाठपुस्तकम् – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी - भ्वादिचुराद्यन्तप्रकरणानि ।

अधिकविज्ञानार्थम् अवलोकनीयः ग्रन्थः – धातुरत्नाकरः – मुनिश्रीलावण्यविजयसूरिः
परिमल् पब्लिकेषन्स् शक्तिनगर् दिल्ली ।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	धातून् तिङन्तानां प्रक्रियां च अवगच्छति	1	5	U	F
2.	धातुं प्रत्ययं तयोः संबन्धं च जानाति	1	5	U,AN	F
3.	विविधानां धातूनां प्रत्ययानां च बोधः जायते	1	5	U	F
4.	तिङन्तरूपाणां निष्पादने कुशलः भवति	1	5	A	P
5.	तिङन्तरूपाणां निर्धारणे कुशलः भवति	1	5	AN	F

UVYS 573 कृत्तद्धितप्रकरणे

प्रयोजनम्

१ कृत्तद्धितप्रत्ययानां विशेषज्ञानं विन्दति ।

२ कृदन्तरूपाणां ज्ञानं जायते ।

३ यथायथं शब्दानां निष्पादने कुशलः भवति ।

४ तद्धितपदानि सप्रमाणं विवेचयति ।

५ तद्धितप्रत्ययानां परिचयः जायते ।

६ कृदन्तप्रत्ययानां स्वरूपपरिचयः सिद्ध्यति।

७ कृत्तद्धितप्रत्ययानाम् अर्थं सम्यक् ज्ञात्वा प्रयोगे निपुणः भवति ।

विषयविभागः

प्रथमांशः - सिद्धान्तकौमुद्यां कृत्यप्रकरणे - धातोः, वाऽसरूपोऽस्त्रियाम्, कृत्याः, कर्तरि कृत्, तयोरेव कृत्यक्तखलर्थाः, तव्यत्तव्यानीयरः, केलिमर उपसंख्यानम्(वा.), कृत्यचः, णेर्विभाषा, कृत्यल्युटोबहुलम्, अचो यत्, ईद्यति, पोरदुपधात्, शकिसहोश्च, वह्यं करणम्, उपसर्या काल्या प्रजने, एतिस्तुशास्वृदृजुषःक्यप्, ह्रस्वस्य पिति कृति तुक्, मृजेर्विभाषा, ऋहलोर्ण्यत्, चजोः कु घिण्ण्यतोः, भोज्यं भक्ष्ये, वचोऽशब्दसंज्ञायाम्, वदः सुपि क्यप्च, शास इदङ्हलोः, मृजेर्वृद्धिः – इति सूत्राणि ।

द्वितीयांशः - सिद्धान्तकौमुद्यां पूर्वकृदन्तप्रकरणे - ण्वुल्तृचौ, नन्दिग्रहिपचादिभ्यो ल्युणिन्यचः, इगुपधज्ञाप्रीकिरः कः, आतश्चोपसर्गे, ददातिदधात्योर्विभाषा, कर्मण्यण्, गेहेकः, विभाषा ग्रहः, आतोऽनुपसर्गे कः, मूलविभुजादिभ्यः कः, चरेष्टः, कृञो हेतुताच्छील्यानुलोम्येषु, एजेः खश्, अरुर्द्विषदजन्तस्य मुम्, प्रियवशे वदः खच्, अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते, नेड्वशि कृति, विड्वनोरनुनासिकस्यात्, क्विप्च, सुप्यजातौ णिनिस्ताच्छील्ये, मनः, आत्ममाने खश्च, खित्यनव्ययस्य, करणे यजः, दृशेः क्वनिप्, राजनि युधिकृञः, सहे च, सप्तम्यां जनेर्डः, तत्पुरुषे कृति बहुलम्, क्तक्तवतू निष्ठा, निष्ठा, रदाभ्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः, संयोगादे रातो धातोर्यण्वतः, ल्वादिभ्यः, यस्य विभाषा, हलः, आदितश्च, शुषः कः, पचो वः, क्षायो मः, निष्ठायां सेटि, दृढः स्थूलबलयोः, दधातेर्हिः, दो दद्घोः, लिटः कानज्वा, क्वसुश्च, म्वोश्च, लटः शतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे, आने मुक्, युवोरनाकौ, - इति सूत्राणि ।

तृतीयांशः – सिद्धान्तकौमुद्यां तद्धितेषु "समर्थानां प्रथमाद्वा" इत्यारभ्य "जीवति तु वंश्ये युवा" पर्यन्तं सूत्राणि ।

चतुर्थांशः – तेन रक्तं रागात्, लाक्षारोचनाट्ठक्, नक्षत्रेण युक्तः कालः, संस्कृतं भक्षाः, दध्नष्ठक्, तदस्मिन् अस्तीति देशे तन्नाम्नि, तेन निर्वृत्तम्, तस्य निवासः, अदूरभवश्च, राष्ट्रावारपाराद्घखौ, अव्ययात् त्यप्, वृद्धाच्छः, तस्य विकारः, अवयवे च प्राण्योषधिवृक्षेभ्यः, फले लुक्, स्वागतादीनाञ्च, तरति, चरति, तद्वहति रथयुगप्रासङ्गम्, तेन तुल्यं क्रिया चेद्वतिः।

ग्रन्थः - सिद्धान्तकौमुदी ।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	कृत्तद्धितप्रत्ययानां विशेषज्ञानं विन्दति ।	1	5	U,AN	F
2.	कृदन्तरूपाणां ज्ञानं जायते ।	1	5	U,AN	F
3.	यथायथं शब्दानां निष्पादने कुशलः भवति ।	1	5	A	P
4.	तद्धितपदानि सप्रमाणं विवेचयति ।	1	5	AN	P
5.	तद्धितप्रत्ययानां परिचयः जायते ।	1	5	U,AN	F
6.	कृदन्तप्रत्ययानां स्वरूपपरिचयः सिद्ध्यति।	1	5	U,AN	F
7.	कृत्तद्धितप्रत्ययानाम् अर्थं सम्यक् ज्ञात्वा प्रयोगे निपुणः भवति ।	1	5	A	P

UVYS 574 प्रौढमनोरमा

प्रयोजनम्

1. व्याकरणशास्त्रस्य व्याख्याग्रन्थानां परिचयः सिध्यति।
2. प्रक्रियापद्धतौ भट्टोजिदीक्षितस्य प्राधान्यं जानाति।
3. भट्टोजिदीक्षितस्य व्याख्याशैलीम् अवगच्छति।
4. संज्ञाप्रकरणस्थोपरिवादान् जानाति ।
5. परिभाषाप्रकरणस्थोपरिवादान् जानाति ।

विषयविभागः

प्रथमांशः - प्रौढमोरमा संज्ञाप्रकरणम् । संज्ञाप्रकरणस्य आरम्भात् उपदेशशब्दविचारपर्यन्तम् ।

द्वितीयांशः - प्रौढमनोरमा संज्ञाप्रकरणम् । उपदेशेऽजनुनासिक इत् इति सूत्रादारभ्य ञमङणनानां नासिका च इति यावत् ।

तृतीयांशः - प्रौढमनोरमा संज्ञाप्रकरणम् । पूर्वत्रासिद्धम् इति सूत्रादारभ्य आन्तम् ।

चतुर्थांशः - प्रौढमनोरमा परिभाषाप्रकरणम् ।

अधिकविज्ञानार्थम् अवलोकनीयाः ग्रन्थाः -

1. प्रौढमनोरमा शब्दरत्नव्याख्या सहिता
2. सिद्धान्तकौमुद्याः बालमनोरमा व्याख्या
3. सिद्धान्तकौमुद्याः तत्वबोधिनी व्याख्या

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	व्याकरणशास्त्रस्य व्याख्याग्रन्थानां परिचयः सिद्ध्यति।	1	4,6	U	F
2.	प्रक्रियापद्धतौ भट्टोजिदीक्षितस्य प्राधान्यं जानाति।	1	4	U	F
3.	भट्टोजिदीक्षितस्य व्याख्याशैलीम् अवगच्छति।	1	6	AN	F
4.	संज्ञाप्रकरणस्थोपरिवादान् जानाति ।	1	6	U,AN	F
5.	परिभाषाप्रकरणस्थोपरिवादान् जानाति ।	1	6	U,AN	F

UVYS 575 परिभाषेन्दुशेखरः(1-30 परिभाषाः)

प्रयोजनम्

1. पाणिन्युक्तपरिभाषाः तद्यतिरिक्तपरिभाषाश्च विविच्य जानाति।
2. नागेशोक्तदिशापरिभाषाभेदान् सोदाहरणं विवेचयति।
3. संस्कृतव्याकरणेपरिभाषाणांप्रवृत्तिम्अवगच्छति।
4. प्रथमतृंशत्परिभाषाणांव्याख्यानेसामर्थ्यमवाप्नोति।
5. नागेशभट्टस्यव्याख्यानशैलींपरिचिनोति।

विषयविबागः

प्रथमांशः – १- परिभाषेन्दुशेखरः (परिभाषाः १-८)

द्वितीयांशः – २- परिभाषेन्दुशेखरः (परिभाषाः ९-१५)

तृतीयांशः – ३- परिभाषेन्दुशेखरः (परिभाषाः १६-२२)

चतुर्थांशः – ४- परिभाषेन्दुशेखरः (परिभाषाः २३-३०)

पाठ्यपुस्तकम्–परिभाषेन्दुशेखरः।

1.BelvalkarS.K.Systems of Sanskrit Grammar.Pune.1915.

2.MisraGopalabandhu.Studies in Paribhashas of Nagesha. Chaukhambha Orientalia. Varanasi.2006.

3.Nagesabhatta. Paribhashendusekhara.Ed. &tr.Keilhorn,F.Parimal Publications.Delhi.1985.

4.Nagesabhatta. Paribhashendusekhara.withBhuti commentaryof Tatyasastri.Rajarajesvaripresspustakalay.Kashi.

5.Nagesabhatta. Paribhashendusekhara.withBhairavi commentary of BhairavaMisra.Chaukhamba Sanskrit Sansthan.Varanasi.1978.

6.Nagesabhatta. Paribhashendusekhara.withDurga commentary of HarshanathaMishra.Rashtiya Sanskrit Sansthan.3rd edition.2010.

7.Nagesabhatta. Paribhashendusekhara.withGada commentary of Vaidyanatha. Anandashram Mudralay.Pune.1978.

8.Nagesabhatta. Paribhashendusekhara.withsarvamangala commentary of Sampurnanand Sanskrit University. Varanasi. 1987.

9.Nagesabhatta. Paribhashendusekhara.withTattvadarsha of K.V.Abhyankar. Bhandarkar Oriental Research Institute.Pune.1962.

10. Subrahmaniam P.S.Secondary Paribhashas of Paninian Grammar.Ed. SannidhanamSudarsanaSarma.Rashtriya Sanskrit Vidyapeetha (Deemed University) Tirupati. 2005.

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	पाणिन्युक्तपरिभाषाः तद्व्यतिरिक्तपरिभाषाश्च विविच्य जानाति।	1	3,6	AN	F
2.	नागेशोक्तदिशापरिभाषाभेदान् सोदाहरणं विवेचयति।	1	3,6	AN	F
3.	संस्कृतव्याकरणे परिभाषाणां प्रवृत्तिम् अवगच्छति।	1	3,6	AN	F
4.	प्रथमत्रिंशत् परिभाषाणां व्याख्याने सामर्थ्यम् अवाप्नोति।	1	3,6	AN	F
5.	नागेशभट्टस्य व्याख्यानशैलीं परिचिनोति।	1	6	E	C

बि.एफ्.ए

24.UVYM 576 प्रथमिकसंस्कृतम्

25.UVYM 577 Functional Sanskrit Grammar

UVYM 576 प्राथमिकसंस्कृतम्

प्रयोजनानि

1. प्राथमिकव्याकरणपरिचयः सिद्ध्यति ।
2. रूपमञ्जरीस्थशब्दान् जानाति ।
3. शब्दसादृश्यबोधेन अन्यशब्दानामपि विभक्तिरूपनिष्पादने अपग्रथने च सामर्थ्यम् अवाप्नोति ।
4. विभक्तिप्रयोगाः सम्यगवबुध्यन्ते ।
5. वाक्यरचनकुशलाः भवन्ति ।
6. धातुपरिशीलनद्वारा क्रियापदप्रयोगनिष्णाताः भवन्ति ।
7. लकारज्ञानपूर्वकं अन्वयसामर्थ्यं, उत्तमभाषाव्यवहारे सौष्ठवं च आर्जयति ।

विषयविभागः

प्रथमांशः - भाषायाः स्वरूपम् – अक्षराणि, पदानि, कैरल्यां विद्यमानानि पदानि सञ्चित्य तेषां संस्कृतपदसम्पत्तिवर्धकानि परिशीलनानि, वृत्तिः, व्यापारः, विग्रहः इत्यादीनाम् आधुनिकसन्दर्भे परिचायनम् । तदर्थं अधोनिर्दिष्टरीत्या संस्कृतभाषायां तथा भाषायाः प्राथमिकव्याकरणञ्च अस्मिन् पाठ्यांशे पाठनीयम् । सामान्यपरिचयः- अक्षरमाला, अजन्तहलन्तशब्दाः, सुबन्तानि, तिङन्तानि, अव्ययम्, विभक्त्यर्थाः,लिङ्गवचनानि, धातुलकारपुरुषाः ।(बाल, कवि, गुरु, पितृ, लता, नदी, श्रीः, मातृशब्दः, तच्छब्दस्य त्रिषु लिङ्गेषु अस्मद्युष्मच्छब्दौ च, एवं भूधातोः, वन्द्धातोश्च दशलकारेषु रूपाणि।)

द्वितीयांशः - श्रीरामोदन्तम् (प्रथमश्लोकादारभ्य ३० श्लोकाः ।श्रीपतिं प्रणिपत्याहं...इत्यारभ्य... कौशिकस्यकरेददौ।। इति पर्यन्तम्।)

तृतीयांशः - सुप्रसिद्धानां २० सुभाषितानां सामान्यम् अध्ययनम् ।

1.सर्वभाषोद्भवस्थाना संस्कृत्या चैव भूषिता । कथ्यतेऽमृतभाषेति किमतः परमादरः।।

2.गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः।गुरुस्साक्षात्परं ब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः।।

3.अज्ञानतिमिरान्धस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया।चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः।।

4.न राष्ट्रं राष्ट्रतां याति यद्यसंघटिताः जनाः।निदानं राष्ट्रभावस्य सुसंघटितजीवनम्।।

5.शास्त्राण्यधीत्यापि भवन्ति मूर्खाः यस्तु क्रियावान्कुशलः स विद्वान्।

सुचिन्तितं चौषधमातुराणां न नाममात्रेण करोत्यरोगम्।।

6.मूढ जहीहि धनागमतृष्णां कुरु सद्बुद्धिं मनसि वितृष्णाम्। यल्लभसे निजकर्मोपात्तं वित्तं तेन विनोदय चित्तम्।।

7.पुराणमित्येव न साधु सर्वं न चापि काव्यं नवमित्यवद्यम्। सन्तःपरीक्ष्यान्यतरद्भजन्ते मूढः परप्रत्ययनेयबुद्धिः।।

8.एहि ब्रूहि समाधेहि समाश्वसिहि मा स्म भैः। आपन्नमिति यो ब्रूयात् तस्य लोको वशंवदः।।

9.उत्साहसंपन्नमदीर्घसूत्रं क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तम्। शूरं कृतज्ञं दृढसौहृदं च लक्ष्मीःस्वयं याति निवासहेतोः।।

10.इदमन्धंतमः कृत्स्नं जायेत भुवनत्रयम्। यदि शब्दाह्वयं ज्योतिरासंसारं न दीप्यते।।

11.पद्माकरं दिनकरो विकचीकरोति चन्द्रो विकासयति कैरवचक्रवालम्।

नाभ्यर्थितो जलधरोपि जलं ददाति सन्तः स्वयं परहिते विहिताभियोगः।।

12.विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः।

यशसि चाभिरतिर्व्यसनं श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम्।।

13.लोभश्चेदगुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातकैः सत्यं चेत्तपसा च किं शुचिमनो यद्यस्ति तीर्थेन किम्।

सौजन्यं यदि किं बलेन महिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः सद्विद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना।।

14.छिन्नोऽपि रोहति तरुः क्षीणोऽप्युपचीयते पुनश्चन्द्रः।इति विमृशन्तः सन्तस्तप्यन्ते न विश्लथेषु लोकेषु ।।

15.यौवनं धनसम्पत्तिः प्रभुत्वमविवेकिता। एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम्।।

16.प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः प्रारभ्य विघ्नविहताः विरमन्ति मध्याः।

विघ्नैःपुनःपुनरपि प्रतिहन्यमानाः प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति।।

17.केयूराणि न भूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्वला न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालङ्कृता मूर्धजाः।

वाण्येका समलङ्करोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम्।।

18.विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः।

यशसि चाभिरतिर्व्यसनं श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम्।।

19.अकरणत्वमकारणविग्रहःपरधने परयोषिति च स्पृहा।

सुजनबन्धुजनेष्वसहिष्णुता प्रकृतिसिद्धमिदं हि दुरात्मनाम्।।

20.विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुरूणां गुरुः।

विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता विद्या राजसु पूज्यते न हि धनं, विद्याविहीनः पशुः।।

चतुर्थांशः - गद्यांशानां भाषान्तरीकरणम्, सरलसंस्कृतवाक्यानां रचना, रचनापुस्तकानां सहाय्येन सरलवाक्यरचनायै सामर्थ्यसम्पादनम् ।

पठनग्रन्थाः -

प्रथमादर्शः, बालादर्शः (केरलसर्वकलाशालया प्रकाशितः)

आधारग्रन्थाः -

1. प्रक्रियाभाष्यम् - फा.जोण् कुन्नप्पिल्ली, सर्वकारीय महाविद्यालयः – पूर्णवेदपुरी ।
2. संस्कृतदीपिका - के,पि,एस् शास्त्री, श्रीरामकृष्णमठ - पाला ।
3. *Higher Sanskrit Grammar,* M.R. Kale, Motilal Banarsidass, New Delhi.
4. संस्कृतभाषा (भागत्रयम्) काणिप्पय्यूर् शङ्करन् नम्पूतिरि, पञ्चाङ्गम् प्रेस् कुन्नङ्कलम् ।
5. लघुसंस्कृतम् – डा.के जी पौलोस्, वल्लत्तोल् विद्यापीठम् एडप्पाल् ।
6. सुभाषितसाहस्री चौखम्बा संस्कृत सीरीज्, वाराणसी ।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	प्राथमिकव्याकरणपरिचयः सिद्ध्यति ।	1	1	U	F
2.	रूपमञ्जरीस्थशब्दान् जानाति ।	1	1	U	F
3.	शब्दसादृश्यबोधेन अन्यशब्दानामपि विभक्तिरूपनिष्पादने अपग्रथने च सामर्थ्यम् अवाप्नोति ।	1	1	AN,A	F
4.	विभक्तिप्रयोगाः सम्यगवबुध्यन्ते ।	1	1	U	F
5.	वाक्यरचनाकुशलो भवति ।	1,2	1	A	F
6.	धातुपरिशीलनद्वारा क्रियापदप्रयोगे निष्णातो भवति।	1	1	A	F
7.	भाषाव्यवहारे सौष्ठवं सम्पादयति ।	1,2	1	A	F

UVYS 577 FUNCTIONAL SANSKRIT GRAMMAR

प्रयोजनम्

1. वाक्यस्य वाक्यविधानस्य च अवगमः।
2. पदानाम् अव्ययानां च समान्यावगमः।
3. संख्या-संख्येयशब्दानां अवगमः।
4. विभक्तिभेदेषु अवगमः।
5. समासानां सामान्यपरिचयः, अन्वयकौशलसिद्धिश्च ।
6.यदा – तदा- यत्र – तत्र-आदिशैलीनाम् अवगमः ।
7. 'चित्रसूत्र'स्थ पदानां व्याकरणदृशा विशेषावगमः।

विषयविभागः

प्रथमांशः

वाक्यांशाः।(वाक्यतत्त्वस्थः 'वाक्यम्' – इति खण्डः।)पदविभागौ – सुबन्तानां तिङन्तानां परिचयः । अव्ययानां परिचयः। ('वाक्यतत्त्वस्थानि सुबन्तानि, लिङ्गम्, विभक्तयः,तिङन्तपदम्,पुरुषाः, वचनानि' – खण्डाः।)

द्वितीयांशः

अजन्तानि, हलन्तानि । प्रकृत्यंशः , प्रत्ययांशः । प्रातिपदिकम्, सुप्रत्ययाः।(अजन्तानि – नारायण, मुनि । हलन्तानि – राजन् , योषित्) तिङन्तानि -, धातुः , तिङ्प्रत्ययः (वक्ष्यामि, भवेत्, शस्यते) संख्या , संख्येयञ्च (1 आरभ्य 100&101, 110 ,119, 150,199)– एतेषां परिचयः।

तृतीयांशः

अव्ययानि (संगृह्य (ल्यप्), कृत्वा (क्त्वा), च, वै, तु, हि, इति, अथ, अत्र, इव, एव), यदा- तदा , यथा- तथा, यत्र- तत्र, यः – सः । शब्दरूपदर्शने का विभक्तिरिति (ऊहितुं) विभक्तिचिह्नपरिचयः (मार्कण्डेयः, ऊर्वशी, दृष्टयः, उपाङ्गानि, नारायणेन, मुनिना, हितकाम्यया, चित्रेण,वञ्चनार्थाय, निरीक्षणात्, निर्विकारस्य, चित्रे)

चतुर्थांशः

समासानां सामान्यपरिचयः, चातुर्विध्यम् । सामान्येन समस्तपदानां पूर्वपदार्थादिप्रधानता कथं निर्णेतुं शक्यते इत्यवगमः (वरस्त्रियः, सहकाररसम्, रूपयुक्ता, चित्रसूत्रम्, देवस्त्री, त्रैलोक्यानुकृतिः, नराधिपः,पार्थिवेन्द्रः, राजसिंहः, कर्णौ, जानुनी, गजगामी, चन्द्रगौरः,महामतिः – शब्दानेतान् उपयुज्य)।लिङ्ग- पुरुष- वचनानाम् अन्वयसामर्थ्यम् (यल्लिङ्गं यद्वचनं या च विभक्तिर्विशेष्यस्य, तल्लिङ्गं तद्वचनं सा हि विभक्तिर्विशेषणस्यापि), अन्वयक्रमः, अन्वयबोधः कथमिति अभ्यासः- एतदर्थम्-

सलक्षणं चित्रमुशन्ति धन्यम् देशस्य कर्तुर्वसुधाधिपस्य ।

तस्मात् प्रयत्नेन सलक्षणं तत् कार्यं नरैर्यत्नपरैर्यथावत् ।। (चि.सू. / वि.ध. पु. अध्या- ३८, श्लोकः -२७)

नारायणेन मुनिना लोकानां हितकाम्यया ।

प्राप्तानां वञ्चनार्थं च देवस्त्रीणां महामुनिः ।।(चि.सू. / वि.ध. पु. अध्या- ३५, श्लोकः -२)

सहकाररसं गृह्य उर्व्यां चक्रे वरस्त्रियम् ।

चित्रेणसा ततो जाता रूपयुक्ता वराप्सरा ।।(चि.सू. / वि.ध. पु. अध्या- ३५, श्लोकः -३)

- श्लोकानां अभ्यासः।।

<u>ग्रन्थौ</u>

वाक्यतत्त्वम् – एल्. अनन्तनारायणशास्त्री । चित्रसूत्रम् ।

NB : अत्र अभ्यासाय ये शब्दाः स्वीकृताः ते सर्वे चित्रसूत्रात् स्वीकृताः ।

क्रमसंख्या	प्रयोजनानि	प्रक्र.प्र	प्रक्र.वि.प्र.	धा.श.स्तरः	ज्ञा.ग.वि
1.	वाक्यस्य वाक्यविधानस्य च अवगमः।	1	1	U	F
2.	पदानां अव्ययानां च समान्यावगमः।	1	1	U	F
3.	सख्या-संख्येयशब्दानां अवगमः।	1	1	U	F
4.	विभक्तिभेदेषु अवगमः।	1	1	U,AN	F
5.	समासानां सामान्यपरिचयः, अन्वयकौशलसिद्धिश्च ।	1	1	U,A	P

शुभम्